

BÀN VỀ KHAI THÁC GIÁ TRỊ TRUYỀN THỐNG TRONG KIẾN TRÚC CẢNH QUAN NÔNG THÔN

ThS.KTS. NGUYỄN QUỐC HOÀNG - Viện Kiến trúc Quốc gia

DISCUSSION ON EXPLOITATION OF TRADITIONAL VALUES IN RURAL LANDSCAPE ARCHITECTURE

Preserving cultural identity and values is a fundamental principle of sustainable development, contributing significantly to the heritage and uniqueness of each nation. Cultural elements reflect a society's history, style, and characteristics and enhance a country's diversity and appeal. As a predominantly agricultural nation in Vietnam, rural areas play a crucial role in safeguarding the country's traditional cultural roots. Recognizing this, integrating traditional values into rural landscape architecture has become a key focus of national rural development strategies. Despite its importance, practical implementation faces numerous challenges. This study examines these limitations and proposes strategic solutions to enhance the quality of rural landscape designs. By improving typical architectural designs, this research aims to provide a foundation for local management, serve as a reference for future projects, and guide efforts to preserve cultural identity in rural architectural spaces.

Keywords: rural planning, landscape, vernacular architecture, rural residential area

Bảo tồn bản sắc văn hóa và các giá trị cũng là một trong những nguyên tắc cơ bản của phát triển bền vững và luôn đóng góp những giá trị vô giá cho mỗi quốc gia. Chúng không chỉ thể hiện lịch sử, phong cách và đặc trưng của một nền văn hóa mà còn góp phần tạo nên sự đa dạng và sức hấp dẫn của đất nước đó. Đối với một đất nước nông nghiệp như Việt Nam, khu vực nông thôn là nơi lưu giữ trong mình cội nguồn văn hóa truyền thống của dân tộc. Do vậy, khai thác giá trị truyền thống trong kiến trúc cảnh quan nông thôn luôn được đề cập trong các chiến lược phát triển nông thôn quan trọng của Chính phủ. Tuy nhiên, khi triển khai các giải pháp trong thực tiễn lại gặp rất nhiều vướng mắc. Bài báo này phân tích những bất cập, đồng thời đề xuất một số giải pháp định hướng, trong đó nhấn mạnh nâng cao chất lượng của thiết kế điển hình như là cơ sở cho công tác quản lý địa phương và tài liệu tham khảo, mang tính tiếp cận khi triển khai các dự án liên quan đến kiến trúc và không gian cảnh quan nông thôn.

Từ khóa: quy hoạch nông thôn, kiến trúc bản địa, cảnh quan, điểm dân cư nông thôn

1. Thực trạng công tác quản lý kiến trúc cảnh quan nông thôn

□ Tốc độ đô thị hóa nhanh chóng

Theo số liệu từ Bộ Xây dựng, đến tháng 6 năm 2022, tỷ lệ đô thị hóa toàn quốc đạt 41%, với 883 đô thị, tăng 0,6% so với cùng kỳ năm 2021. Quá trình đô thị hóa diễn ra với tốc độ cao đã ảnh hưởng mạnh mẽ đến các vùng ven đô và nông thôn, dẫn đến sự thay đổi về xã hội, văn hóa và lối sống. Nhiều khu vực phát triển tự phát, khiến kiến trúc nông thôn ngày càng mất đi bản sắc truyền thống, trở nên pha tạp và không phù hợp với cảnh quan tự nhiên cũng như cấu trúc làng xã. Hiện nay, đô thị hoá như một dòng nước đang tự chảy về các vùng miền nông thôn Việt Nam - nơi chiếm 75% dân số. Trong sự biến động diễn ra ở nửa sau và sự phát triển đột biến ở phần cuối thế kỷ XX, khung cảnh và kiến trúc làng quê Việt Nam đã biến đổi. Song không thể không nhận ra những sự xộc xệch, những sự biến dạng của cơ thể xóm làng đang là nguy cơ dẫn tới sự mất cân bằng, thậm chí là suy thoái đi kèm phát triển.

Hình 1: Kiến trúc, cảnh quan nông thôn pha tạp
Nguồn: Báo Xây dựng

□ Thiếu quy hoạch và quản lý hiệu quả

Có thể nói kiến trúc nông thôn hiện nay không được hướng dẫn cả về quy hoạch lẫn thẩm mỹ kiến trúc, tạo nên sự hỗn độn, sự chen chúc, phá vỡ khung cảnh thôn quê truyền thống vốn dĩ nền nã, nhàn nhai. Trào lưu xây nhà ở nông thôn hiện nay là cứ hễ xây nhà mới là dựng lên một ngôi nhà “ống” kiểu đô thị. Nhà cửa, ngõ xóm xây dựng không theo quy hoạch cũng chưa có quy hoạch; hoặc nếu có, thì các đồ án quy hoạch và kể cả quy hoạch xây dựng nông thôn mới cũng rất thiếu tính thực tiễn và đặc biệt, không có sự khác biệt giữa các vùng miền mà đáng ra nội dung mỗi đồ án quy hoạch phải được nghiên cứu, chắt lọc từ các bản sắc riêng về kiến trúc cảnh quan truyền thống khu vực.

Mặc dù đã có một số quy định liên quan đến quy hoạch nông thôn mới, nhưng các tiêu chuẩn cụ thể cho kiến trúc nông thôn, đặc biệt là việc bảo tồn không gian truyền thống vẫn còn thiếu. Nhiều địa phương chưa có các hướng dẫn cụ thể về cách bảo tồn kiến trúc làng xã, dẫn đến sự mai một của các giá trị văn hóa đặc trưng. Theo các chuyên gia, hiện nay chỉ khoảng 30% các dự án quy hoạch nông thôn đạt tiêu chuẩn tối thiểu về tính bền vững và bảo tồn văn hóa.

□ Bê tông hóa và xây dựng không kiểm soát

Hoạt động sang nhượng, cắt chia đất ở cùng với việc “bê tông hóa” trong xây dựng nhà ở mới xen cấy tự phát trong làng xã truyền thống đã làm thay đổi cấu trúc không gian kiến trúc, phá vỡ cảnh quan thiên nhiên và cấu trúc làng xã.

Hình 2: Biến đổi của kiến trúc nhà ở trong các xã nông thôn mới trong quá trình đô thị hóa

Việc xây dựng ở nông thôn khá tùy tiện, không có hướng dẫn định hướng cho kiến trúc trong xây dựng nhà ở nông thôn cho người dân. Vì vậy, cấu trúc làng xã đã biến dạng, kiến trúc pha tạp đang làm mất dần bản sắc nông thôn Việt Nam.

Sự tiếp cận dễ dàng với các xu hướng thiết kế và vật liệu xây dựng mới đã khiến người dân ưa chuộng các kiểu nhà hiện đại, dẫn đến việc sao chép kiến trúc đô thị mà không có sự sàng lọc, gây nên sự hỗn độn và phá vỡ khung cảnh thôn quê vốn nền nã, nhàn nhai.

□ Thay đổi tập quán sống và phương thức sản xuất

Sự chuyển đổi từ mô hình gia đình nhiều thế hệ sống chung dưới một mái nhà sang mô hình gia đình hạt nhân, cùng với thay đổi trong phương thức sản xuất và kinh tế đã dẫn đến sự thay đổi trong kiến trúc nhà ở nông thôn. Những ngôi nhà truyền thống dần được thay thế bằng nhà ống nhiều tầng, không còn phù hợp với cảnh quan và văn hóa địa phương.

2. Một số định hướng của Chính phủ

Trong những năm vừa qua, Đảng và Nhà nước đặc biệt quan tâm tổ chức triển khai thực hiện Chương trình mục tiêu Quốc gia xây dựng nông thôn mới, thúc đẩy thay đổi nông thôn trên nhiều mặt, trong đó có lĩnh vực quy hoạch, kiến trúc nông thôn. Trên cơ sở văn bản quy định pháp luật liên quan đến quy hoạch, kiến trúc nông thôn như: Luật Xây dựng, Luật Nhà ở, Luật Kiến trúc; Định hướng phát triển kiến trúc Việt Nam đến năm 2030, tầm nhìn đến năm 2050 tại Quyết định số 1246/QĐ-TTg ngày 19/7/2021. Trong Luật Kiến trúc đã nêu rõ yêu cầu về kiến trúc: “*Hài hòa với không gian, kiến trúc, cảnh quan chung của khu vực xây dựng công trình kiến trúc; gắn kết kiến trúc khu hiện hữu, khu phát triển mới, khu bảo tồn, khu vực giáp ranh đô thị và nông thôn, phù hợp*

Hình 3: Kiến trúc cảnh quan nông thôn miền núi Bắc Sơn, Lạng Sơn
 Nguồn: Internet

với cảnh quan thiên nhiên”, và kiến trúc nông thôn: “Bảo đảm tiêu chuẩn về nhà ở, không gian sống, không gian văn hóa phù hợp với điều kiện tự nhiên, tập quán sinh hoạt, thuần phong mỹ tục của cộng đồng các dân tộc”.

Chương trình mục tiêu quốc gia xây dựng nông thôn mới giai đoạn 2021-2025 tại Quyết định số 263/QĐ-TTg ngày 22/02/2022; các Quyết định số: 318/QĐ-TTg, 319/QĐ-TTg, 320/QĐ-TTg ngày 08/03/2022 của Thủ tướng Chính phủ phê duyệt Bộ tiêu chí quốc gia xây dựng nông thôn mới các cấp theo các mức độ đạt chuẩn, nâng cao, kiểu mẫu. Các Bộ, ngành, Ủy ban nhân dân các tỉnh, thành phố trực thuộc trung ương và các cơ quan liên quan đã nghiêm túc thực hiện và triển khai nhiều giải pháp thiết thực, tạo được sự chuyển biến rõ nét và đạt được nhiều kết quả quan trọng trong công tác lập, quản lý quy hoạch kiến trúc nông thôn mới, xây dựng nông thôn mới, đạt được thành tựu to lớn. Tuy bộ mặt kiến trúc cảnh quan nông thôn có chuyển biến mạnh mẽ theo hướng tích cực nhưng bên cạnh đó có cả khía cạnh tiêu cực. Một mặt, các công trình xây dựng ở nông thôn ngày càng có quy mô và chất lượng tiện nghi, kỹ thuật cao hơn, mặt khác, quá trình đô thị hóa nhanh chóng cùng với những nguyên nhân chủ quan và khách quan khác đang khiến những giá trị tốt đẹp của nông thôn dần bị mai một.

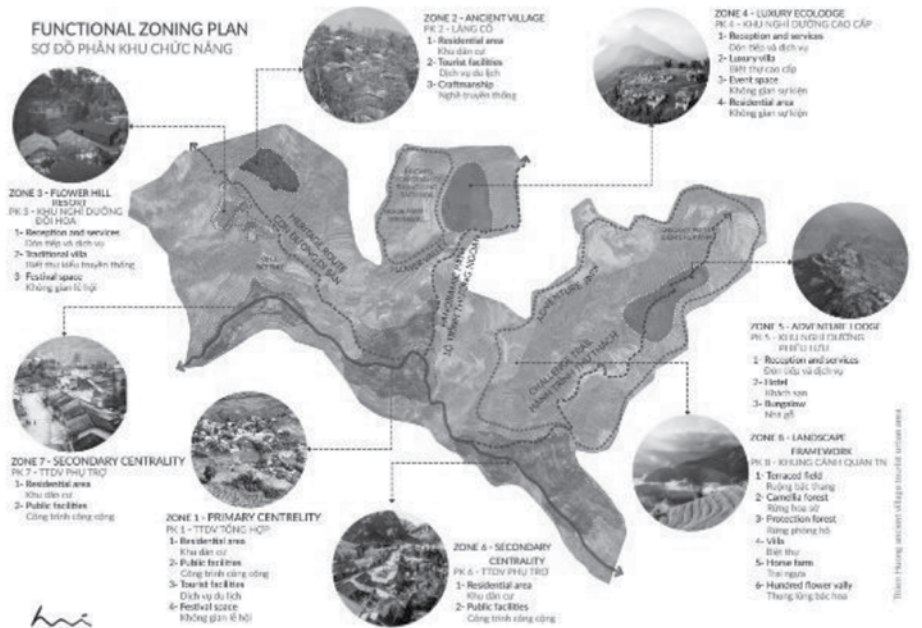
Các văn bản pháp quy về lĩnh vực này còn nhiều bất cập, chưa đủ sâu về khía cạnh thực tiễn, năng lực cán bộ quản lý còn thấp, trách nhiệm của chính quyền các cấp chưa rõ ràng; trách nhiệm của cơ quan chuyên môn kiến trúc, quy hoạch, xây dựng, tư vấn kiến trúc và nhà thầu chưa được luật hoá.

3. Vai trò của công tác thiết kế điển hình trong việc tạo dựng bản sắc kiến trúc cảnh quan nông thôn

Mặc dù đã có chỉ đạo của Chính phủ và

Hình 4: Quy hoạch chi tiết xây dựng trung tâm xã PaVaySu, Xin Mần, Hà Giang
 Nguồn: Viện Kiến trúc Quốc gia

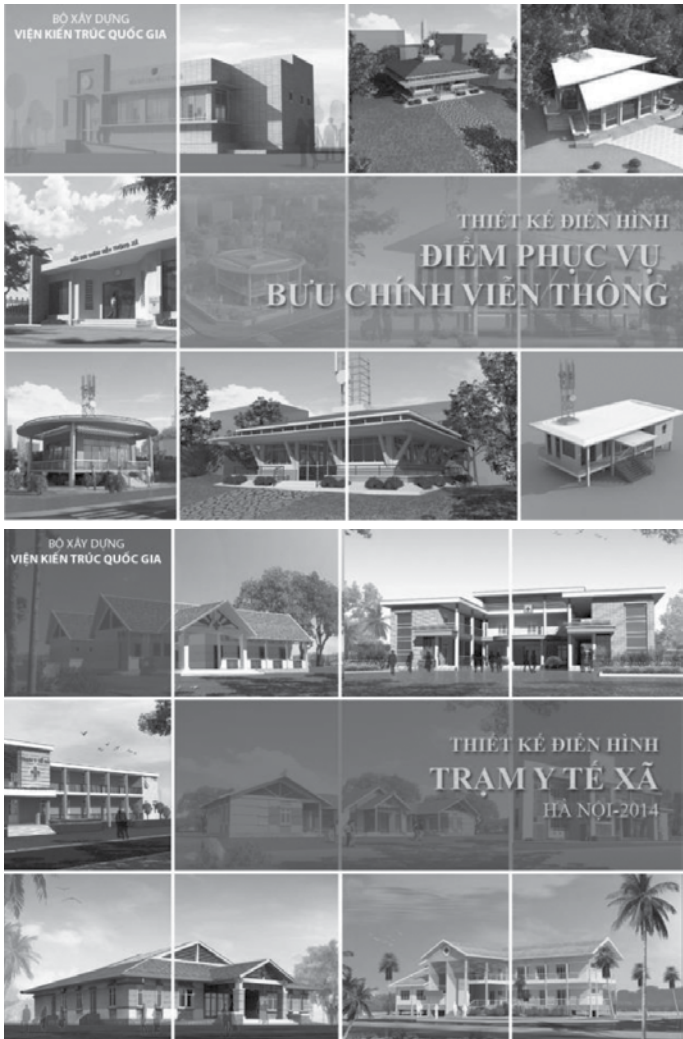

Hình 5: Quy hoạch chi tiết Khu du lịch Thiên Hương, Đồng Văn, Hà Giang
 Nguồn: Viện Kiến trúc Quốc gia

hướng dẫn của văn bản quy phạm pháp luật, nhưng thực tế là nhiều tỉnh, thành phố vẫn gặp rất nhiều khó khăn trong công tác quản lý kiến trúc nông thôn tại địa phương.

Với vai trò định hướng của các cơ quan

chuyên môn, Nhà nước cần đẩy mạnh biên soạn và ban hành các thiết kế điển hình nhà ở, công trình công cộng quy mô nhỏ ở nông thôn mà người dân có thể mua với kinh phí thấp, phù hợp với điều kiện thực tế hiện nay. Từ đó cung cấp cho

Hình 6: Thiết kế điển hình công trình công cộng cấp xã
 Nguồn: Viện Kiến trúc Quốc gia

Hình 7: Thiết kế điển hình chợ nông thôn cấp xã
 Nguồn: Viện Kiến trúc Quốc gia

Ý kiến Chuyên gia & Nhà quản lý

Hình 8: Thiết kế điển hình nhà ở nông thôn
 Nguồn: Viện Kiến trúc Quốc gia

Hình 9: Kiến trúc gắn với cảnh quan, văn hóa truyền thống - Bắc Sơn, Lạng Sơn *Nguồn: Internet*

người dân những nghiên cứu chuyên sâu của các giá trị bản địa cho giải pháp kiến trúc đưa ra.

Ngày 07/02/2024, Phó Thủ tướng Chính phủ Trần Hồng Hà đã ký ban hành Chỉ thị 4/CT-TTg về việc định hướng phát triển quy hoạch kiến trúc nông thôn Việt Nam, tạo bản sắc và giữ gìn kiến trúc truyền thống. Trong đó nêu rõ trách nhiệm của Bộ Xây dựng: *“Nghiên cứu, bổ sung các thiết kế mẫu các công trình dịch vụ tiện ích cộng đồng, đặc biệt với các vùng miền đặc trưng, như: vùng sâu, vùng xa, vùng đồng bào dân tộc, thiếu số với rất nhiều khó khăn và đặc thù riêng. Nghiên cứu các mô hình nhà ở kết hợp với sản xuất, các yếu tố đặc thù riêng về sản xuất nông nghiệp, chăn nuôi gia súc gia cầm, thủy hải sản, tiểu thủ công nghiệp... Nghiên cứu và đề xuất các mẫu kiến trúc nhà ở vùng nông thôn, trong đó tập trung vào các mẫu nhà có quy mô vừa và nhỏ, khai thác tốt nguồn nguyên liệu sẵn có tại địa phương, ứng dụng được những công nghệ và vật liệu mới giúp giảm giá thành xây dựng phù hợp với khả năng kinh tế của đại bộ phận người dân nông thôn. Hướng tới các mẫu nhà hiện đại, tiệm cận với các tiêu chuẩn sống của đô thị, nhưng kế thừa các nét kiến trúc truyền thống tiêu biểu và đặc biệt bền vững, tiết kiệm năng lượng và thân thiện với môi trường.”*

Rõ ràng Chính phủ đã nhấn mạnh vào tầm quan trọng của công tác thiết kế điển hình do Bộ Xây dựng ban hành đóng vai trò quan trọng trong việc tạo dựng và bảo tồn bản sắc kiến trúc cảnh quan nông thôn tại Việt Nam. Các mẫu thiết kế điển hình là việc vận dụng vai trò của các chuyên gia trong định hướng bảo tồn bản sắc kiến trúc truyền thống. Thiết kế điển hình cung cấp các mẫu kiến trúc và không gian phù hợp với đặc trưng văn hóa, lịch sử và điều kiện tự nhiên của từng vùng miền. Các thiết kế này được xây dựng

dựa trên việc nghiên cứu sâu sắc về phong tục, tập quán và các giá trị truyền thống, từ đó giúp bảo tồn những nét đặc trưng của làng quê Việt Nam. Các thiết kế điển hình giúp định hướng cho các địa phương trong việc triển khai quy hoạch và xây dựng. Việc áp dụng các mẫu thiết kế tiêu chuẩn giúp đảm bảo tính đồng bộ, tránh sự phát triển tự phát và mất cân đối về không gian, đồng thời giảm thiểu sự lộn xộn trong kiến trúc. Bên cạnh đó, thiết kế điển hình được nghiên cứu để phù hợp với điều kiện kinh tế và kỹ thuật tại nông thôn. Điều này giúp giảm chi phí thiết kế, thi công, và tạo điều kiện thuận lợi cho người dân áp dụng vào thực tế. Các tiêu chuẩn trong thiết kế cũng hỗ trợ nâng cao chất lượng công trình, đảm bảo an toàn và bền vững trong dài hạn.

Các thiết kế điển hình đóng vai trò là tài liệu tham khảo chính thức cho các cơ quan quản lý trong việc xây dựng và điều chỉnh các chính sách quy hoạch. Đồng thời, đây cũng là cơ sở để hướng dẫn các tổ chức, cá nhân tham gia vào việc xây dựng tại các vùng nông thôn. Với vai trò định hướng của Bộ Xây dựng,

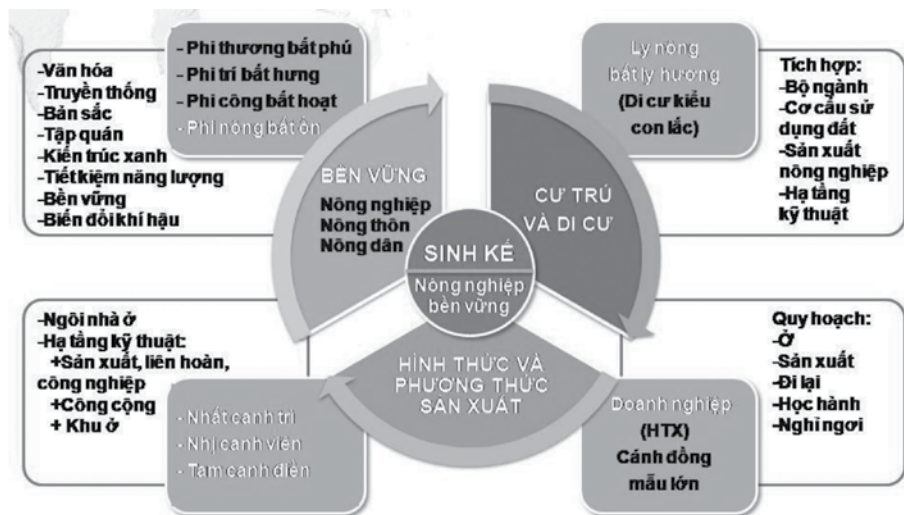
các mẫu thiết kế chú trọng việc sử dụng vật liệu địa phương và các giải pháp kiến trúc thân thiện với môi trường, từ đó góp phần xây dựng các không gian sống bền vững, phù hợp với cảnh quan tự nhiên và môi trường sinh thái.

4. Tầm quan trọng của sự phối hợp liên ngành, liên vùng

Quản lý kiến trúc cảnh quan nông thôn cần có tính liên vùng, liên ngành nhằm phát huy tối đa tiềm năng, bản sắc của từng vùng miền, đảm bảo sự phù hợp về giá trị không gian kiến trúc, cảnh quan với phát triển văn hóa, kinh tế - xã hội, bảo vệ môi trường và du lịch trải nghiệm.

■ Kiến trúc cảnh quan điểm dân cư nông thôn phải gắn với giữ gìn bản sắc văn hóa và giá trị kiến trúc, cảnh quan nông thôn truyền thống. Cảnh quan nông thôn không chỉ giới hạn ở một địa phương theo ranh giới hành chính mà còn liên quan đến các vùng văn hóa, vùng kinh tế.

■ Xét về khía cạnh phát triển kinh tế nông thôn, các định hướng quy hoạch không gian kiến trúc cảnh quan điểm dân cư nông thôn luôn gắn liền với sinh kế và các

Hình 10: Kiến trúc cảnh quan gắn liền với sinh kế và phát triển kinh tế nông thôn

chiến lược phát triển nông nghiệp. Do vậy, trong công tác quy hoạch và thiết kế điển hình do Bộ Xây dựng quản lý cần nắm bắt những chiến lược của ngành nông nghiệp trong phát triển kinh tế nông thôn.

□ Kiến trúc cảnh quan nông thôn cũng cần phải gắn với lĩnh vực môi trường, thích ứng BĐKH, bảo vệ hệ sinh thái phong phú ở nông thôn Việt Nam.

□ Quy hoạch kiến trúc cảnh quan điểm dân cư nông thôn gắn với du lịch, đặc biệt là du lịch trải nghiệm văn hóa, khám phá thiên nhiên bản địa. Đây là một hướng đi mới, đầy tiềm năng để phát triển kinh tế - xã hội nông thôn. Với lợi thế về cảnh quan thiên nhiên tươi đẹp, bản sắc văn hóa truyền thống độc đáo.

Hình 11: Làng cổ du lịch Thiên Hương - Đồng Văn - Hà Giang
Nguồn: Internet

Hình 12: Làng du lịch Tân Hóa - Minh Hóa - Quảng Bình
Nguồn: Sở Du lịch Quảng Bình

5. Kết luận

Hiện nay, do tốc độ phát triển xây dựng nhanh chóng cùng với việc quy hoạch kiến trúc cảnh quan khu vực nông thôn chưa được đầu tư nghiên cứu bài bản, đặc biệt là sự thiếu chú trọng đến giá trị nhân văn và cảnh quan sinh thái tự nhiên đã dẫn đến nhiều vấn đề. Nếu không có giải pháp tiếp cận kịp thời để định

hình bản sắc riêng, kiến trúc cảnh quan nông thôn sẽ ngày càng bị lẫn lộn, mất đi tính truyền thống vốn có. Do đó, việc xây dựng các mô hình quy hoạch đặc thù trong mỗi đồ án và định hình phong cách riêng cho các công trình kiến trúc là nhiệm vụ cần thiết, hướng tới sự phát triển bền vững và toàn diện của khu vực nông thôn trong tương lai.

Để quản lý và phát triển kiến trúc cảnh quan nông thôn theo hướng giàu bản sắc và kế thừa giá trị truyền thống, cần khẩn trương tổng hợp và pháp lý hóa hệ thống văn bản pháp luật liên quan. Đặc biệt, các địa phương cần chú trọng vào việc xây dựng các mẫu thiết kế kiến trúc điển hình cho từng vùng miền. Những mẫu thiết kế này không chỉ góp phần bảo tồn các yếu tố kiến trúc truyền thống mà còn định hướng cho các chương trình phát triển nông thôn.

Đồng thời, vai trò của việc phối hợp liên ngành và liên vùng là vô cùng quan trọng. Việc phát triển kiến trúc cảnh quan nông thôn không thể chỉ dựa vào một lĩnh vực mà cần sự hợp tác chặt chẽ giữa các ngành như xây dựng, nông nghiệp, văn hóa - du lịch, môi trường và nông nghiệp. Các địa phương cần phối hợp để đảm bảo rằng quy hoạch kiến trúc không chỉ phù hợp với đặc trưng văn hóa mà còn hài hòa với chiến lược phát triển kinh tế - xã hội và bảo vệ tài nguyên môi trường. Bên cạnh đó, liên kết vùng giúp chia sẻ kinh nghiệm, tối ưu hóa nguồn lực và đảm bảo tính đồng bộ trong phát triển kiến trúc cảnh quan, tránh sự phân tán và thiếu nhất quán giữa các khu vực lân cận.

Những giải pháp trên không chỉ giúp bảo tồn giá trị truyền thống trong kiến trúc nông thôn mà còn tạo tiền đề cho sự phát triển bền vững, hài hòa với cảnh quan và văn hóa địa phương. Việc phối hợp chặt chẽ giữa chính quyền, các nhà khoa học, cộng đồng và các ngành liên quan sẽ đảm bảo rằng nông thôn Việt Nam không chỉ phát triển mà còn giữ được linh hồn văn hóa của mình.

Ngày nhận bài: 05/11/2024

Ngày gửi phản biện: 05/11/2024

Ngày duyệt đăng: 25/12/2024

TÀI LIỆU THAM KHẢO:

1. Thiết kế điển hình công trình phục vụ chương trình nông thôn mới - Viện Kiến trúc Quốc gia.
2. Nguyễn Tất Thắng - Nghiên cứu nhà ở đô thị và nông thôn phù hợp vùng miền toàn quốc - Đề tài KHCN trọng điểm cấp Bộ - Viện Kiến trúc Quốc gia
3. Đỗ Thanh Tùng - Quản lý và phát triển bản sắc văn hóa dân tộc trong kiến trúc và kế thừa kiến trúc truyền thống - Tham luận hội thảo Định hướng phát triển Kiến trúc Việt Nam
4. Nguyễn Quốc Hoàng - Thiết kế điển hình nhà ở nông thôn vùng thiên tai - Tạp chí Kiến trúc Việt Nam số 203
5. <https://vienkientrucquocgia.gov.vn/hoi-thao-nang-cao-hieu-qua-cong-tac-quan-ly-kien-truc-nong-thon/>
6. <https://toquoc.vn/kham-pha-ngoi-lang-co-tram-tuoi-o-cao-nguyen-da-20230322163802455.htm>
7. <https://dantri.com.vn/du-lich/ve-dep-cua-ngoi-lang-du-lich-tot-nhat-the-gioi-o-quang-binh-20231020180231292.htm>